

- MOLL, Francesc de B. (1982): *Els llinatges catalans*. Mallorca: Moll.
- NTC = (2003¹, 2009²): *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Institut d'Estudis Catalans.
- ONCAT = Joan COROMINES (1989-1997): *Onomasticon Cataloniae*, vol. II (1994) i IV (1995). Barcelona: Curial.
- PALAU I CODONYERS, A. (1985): «Altres cognoms derivats de Pi (Pe)», *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*, XX. Barcelona.
- ROSSELLÓ VAQUER, R. (2000): *Noticiari de Santanyí: Ajuntament de Santanyí*.
- SOTO COMPANY, R. (1984): *Còdex català del Llibre del Repartiment de Mallorca*. Palma: Govern Balear. Conselleria d'Educació i Cultura.
- VENY, J. (1989): «L'equivalència acústica B=G en català: els casos de *bolera*, *remoli* i *boixac* 'galdiró'», dins *Miscel·lània Joan Bastardas*, I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Reproduït a *Llengua i entorn natural*. Barcelona: Edicions 62, 2001, p. 94-131.
- VENY, J. (2002): «Entorn de l'onomàstica de Menorca», *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*, 104-105, p. 269-278. Reproduït a Veny 2015.
- VENY, J. (2015): *Perfils lingüístics balears*. Palma: Lleonard Muntaner.

CABANES, Vicent / SANTONJA, Josep Lluís (2021): *Llibre de la Cort del justícia Pere Penedés (Alcoi, 1320)*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi, 790 p.

La publicació del *Llibre de la Cort del justícia Pere Penedés (Alcoi, 1320)* és una magnífica notícia per a la història de la llengua catalana, a més de ser-ho per al coneixement de la documentació, la història i la societat d'Alcoi en un període molt significatiu, tot just al començament del segle XIV, com ja explica detalladament Josep Lluís Santonja a l'apartat dedicat a l'anàlisi del context històric.

Des del punt de vista de la llengua, a la dècada dels anys vuitanta la lingüística diacrònica catalana es comença a fixar en l'importància de la documentació processal —els processos criminals i els llibres de cort de justícia— per al coneixement dels registres col·loquials de la llengua antiga, i fins i tot per obtenir alguna informació de la llengua parlada pretèrita; a banda dels treballs inicials de Joan Miralles sobre els llibres de Cort reial de 1980 i 1984 i el de M. Dolors Farreny de l'any 1986, s'hi refereixen en obres de caràcter més general autors com Sanchis Guarner (1980: 176), Josep M. Nadal i Modest Prats (1982: 458, 461, 504-505 i 527), Joan Veny (1985: 150), Xavier Terrado (1986: 37), Joan Martí i Castells (1989: 34) o Brauli Montoya (1989: 71-72).

Posteriorment, durant els anys noranta i el començament de la dècada següent van aparèixer un seguit de treballs que publicaven i estudiaven aquest tipus de documents: Eulàlia de Ahumada (1994), Joan J. Ponsoda (1996), Joan Anton Rabella (1998), M. Àngels Diéguez Seguí (2001-2002) i M. Dolors Farreny (2004). Aquesta tendència, però, fins a cert punt es va estroncar a partir d'aquell moment, amb alguna excepció com la tesi doctoral de Joan Barberà, *El català de la Ribera del Xúquer als tombants del segle XVI (1570-1599)*, defensada l'any 2019, i el treball present de Vicent Cabanes i Josep L. Santonja. També cal remarcar en aquesta evolució que unes investigacions que, inicialment, abraçaven bona part del domini lingüístic, s'han anat concentrant al País Valencià (amb els treballs de Diéguez Seguí, de Barberà i ara el de Cabanes i Santonja), de la mateixa manera que la lingüística històrica hi ha continuat tenint una vigència enfront de la resta de les universitats.

El document que editen i estudien Josep Lluís Santonja i Vicent Cabanes és el text més complet que s'ha conservat dels registres judicials més antics d'Alcoi, un llibre de cort que conté una informació valuosíssima tant per als lingüistes com per als historiadors. Aquesta informació és sovint més propera a la realitat, a la vida diària, tant pels fets que hi recull, com per la llengua amb la qual es consignen, ja que és a les declaracions directes d'aquests llibres de cort —que, com ja indica Vicent Cabanes, malauradament són «poc nombroses pel caràcter administratiu del text» (p. 5)— on es veu traspuar la llengua parlada en aquell moment històric.

La publicació compta amb dues parts ben diferenciades: en primer lloc, una introducció molt completa (p. 5-66) —amb la descripció del volum i els criteris d'edició— i la transcripció del document (67-299), feta de manera rigorosa per J. L. Santonja; i, en segon lloc, l'estudi exhaustiu, de Vicent Cabanes, de l'antroponímia —l'«onomàstica» segons la nomenclatura del llibre— (p. 303-398), la toponímia (p. 401-417) i la llengua (p. 421-625), amb un ric glossari al final del llibre (p. 626-777). Com es pot comprovar, malgrat que es tracta d'un document extens, en aquest cas l'estudi encara és més ampli que la transcripció.

Des del punt de vista històric, el document editat permet accedir a una gran informació sobre Alcoi, sobre els seus habitants, les seves accions, les seves disputes i la seva vida quotidiana. En contra del que succeeix en d'altres textos, en aquest cas és molt important la relació entre el que s'explica i el lloc on succeeix, perquè no solament les persones que hi apareixen, sinó també la nombrosa toponímia que hi consta dibuixen el territori i el paisatge d'Alcoi, a més de la seva gent i les principals característiques de la societat d'aquell moment. Així mateix, l'estudi històric aporta una informació molt completa de temes ben diversos, com la caracterització del que era i com funcionava la justícia, la descripció dels principals delictes i disputes al poble o el coneixement de les activitats més habituals (com la importància que ja tenien les feines relacionades amb els draps).

Des del punt de vista de la llengua, aquest llibre de cort també té un valor excepcional perquè, a més dels aspectes que reflecteixen la cohesió de la documentació i la llengua medieval, hi apareixen força aspectes, ben diversos, que són molt interessants lingüísticament, fins i tot casos concrets que a vegades han esdevingut veritables reptes a l'hora d'interpretar-los o explicar-los. En aquest sentit, resulta remarcable el valor de la feina feta tant per transcriure de manera adient aquest document com per tractar la llengua amb què està escrit, amb la dificultat d'interpretar aspectes que no són habituals en la informació que disposem de la llengua d'aquell període.

L'estudi lingüístic de Vicent Cabanes és, com ja s'ha assenyalat, molt complet i, a més de l'esforç per provar d'explicar les principals característiques de la llengua del document sense defugir els casos més complicats o foscos, ha tingut una cura especial a l'hora d'ordenar i classificar tota la informació que conté un document tan extens. Així mateix, resulta remarcable l'anàlisi detallada de l'antroponímia i la toponímia, uns aspectes que sovint no es tenen prou en compte a molts treballs de lingüística i que en aquest cas aporten una informació molt significativa, especialment en el cas dels antropònims, que són molt rellevants en aquest tipus de documentació —en aquest cas, amb 330 entrades sobre cognoms (que corresponen a 644 individus)—, però també pel que fa a la toponímia, que, com indicàvem, connecta de manera tan palesa el text amb el poble i el territori.

L'estudi de la llengua, que també tracta sobre la grafia i la fonètica (amb casos d'alternança gràfica, com en *Sancho-Sanxo, batle-batlle*, etc., en la grafia; la conservació de formes com l'imperatiu *guardet* en el vocalisme tònic, o l'apòcope de la *-r* final en el grup *-rs* en casos com *dinés* [*diners*] o *leudés* [*lleuders*] en el consonantisme), se centra, però, en una detalladíssima anàlisi de la morfosintaxi i del lèxic, en aquest darrer cas sobretot amb la incorporació al final d'un ampli glossari.

Hi trobem molts aspectes interessants i remarcables, tant en la incorporació d'aspectes habitualment poc tractats, com els binomis lèxics o les locucions adjectives i adverbials, com en l'estudi sistemàtic i aprofundit dels principals apartats de la morfosintaxi, com l'article determinat, l'article de tractament (en què recull l'article *en* en el cas del nom d'un mudèjar, mentre que no es fa servir davant dels noms aragonesos, dels menors d'edat o de les persones d'estament inferior), els demostratius (amb casos de reduplicació, més nombrosos en aquesta documentació que en la literatura o en documents administratius més formals, del tipus *li promès de ajudar-ly*), les preposicions (amb un ús exclusiu de *en* per indicar situació davant de topònim o davant d'infinitiu i de substantiu amb valor de final, *en obtenir*, *en ajuda*, etc.); i, sobretot, de la morfologia verbal, que hi és analitzada de manera molt detallada (i on apareixen molts aspectes rellevants, com exemples de la desinència de segona persona plural en *-eu*, *voleu* o *plau*; alguns casos concrets de l'imperatiu en els fragments en estil directe, com la repetició de la segona persona, *Ve, ve, gripa, filla de mores*, o la forma *guardet* enfront de l'habitual *guardat*; l'absència de la veu passiva en les declaracions directes, etc.).

Cal tenir ben present que aquest tipus de textos processals, els llibres de la cort del justícia, contenen alguns aspectes que no apareixen en cap altra documentació perquè precisament, per la seva finalitat judicial, han de ser molt precisos i en alguns punts són molt importants les paraules concretes que s'hi diuen, com es copien i sovint fins i tot com es diuen.

La publicació i l'estudi d'*El Llibre de la Cort del justícia Pere Penedés* és una aportació excel·lent al coneixement de la història i la llengua d'Alcoi del començament del segle XIV, un document molt extens, que ens ofereix un retrat extraordinari d'una part de la vida del poble durant un any. I encara cal remarcar, finalment, la gran tasca portada a terme des de l'Arxiu Municipal d'Alcoi amb la publicació de la col·lecció Fons Antiqua, de la qual aquest treball forma part.

Joan Anton RABELLA
Institut d'Estudis Catalans

Bibliografia

- AHUMADA, E. de (1994): «Transcripció i estudi lingüístic d'un procés criminal del s. XIV a Lleida», *Anuari de filologia. Llengua i literatura catalanes*, XVII. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 5-35.
- DIÉGUEZ SEGUI, M. À. (2001): *El llibre de cort de justícia de València (1279-1321). Estudi lingüístic*. Alacant / Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- DIÉGUEZ SEGUI, M. À. (2002): *Clams i crims en la València medieval segons el Llibre de cort de justícia (1279-1321)*. Alacant: Universitat d'Alacant.
- FARRENY, M. Dolores (1986a): *Processos de crims del segle XV a Lleida: Transcripció i estudi lingüístic*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.
- FARRENY, M. Dolores (1986b, juny): «Notes d'interès lingüístic en set processos de crims medievals (Lleida, s. XV)», *Revista de Llengua i Dret*, 7, p. 47-59.
- FARRENY, M. Dolores (2004): *La llengua dels processos de crims a la Lleida del segle XVI*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MARTÍ I CASTELL, J. (1989): «Producció escrita i producció oral», *Caplletra*, 6, p. 21-35.
- MIRALLES I MONSERRAT, J. (1980): «Sobre l'ús lingüístic en les viles medievals mallorquines. Els llibres de cort reial», dins *Actes del Vè. Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 535-569.
- MIRALLES I MONSERRAT, J. (1984): *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 2. vol.
- MIRALLES I MONSERRAT, J. (2001): «Per a una tipologia del català col·loquial a l'edat mitjana», dins MIRALLES I MONSERRAT, J.: *Entorn de la història de la llengua*. Barcelona / Palma: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat de les Illes Balears, p. 131-164.
- MONTOYA I ABAD, B. (1989): «Un repte per a la lingüística històrica: copsar la llengua parlada del passat», *Caplletra*, 6, p. 71-88.
- NADAL, J. M. / PRATS, M. (1982): *Història de la llengua catalana. I. Dels inicis fins al segle XV*. Barcelona: Ed. 62.
- PONSODA SANMARTÍN, J. J. (1996): *El català i l'aragonès en els inicis del Regne de València segons el Llibre de Cort de Justícia de Cocentaina (1269-1295)*. Alcoi: Marfil.
- RABELLA, Joan A. (1998): *Un matrimoni desavingut i un gat metzinat. Procés criminal barceloní del segle XIV*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SANCHIS GUARNER, M. (1980): «Els textos dialogats, manifestacions del català col·loquial», dins *Aproximació a la història de la llengua*. Estella: Salvat, p. 175-178.
- TERRADO, X. (1986, juny): «Registres lingüístics i llenguatge notarial», *Revista de Llengua i Dret*, 7. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 35-49.
- VENY, J. (1985): *Introducció a la dialectologia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.